

Yunus Emre'nin Şiirlerinde Tamamlayıcı Öge Olarak Beden Dili*

Doç. Dr. İlhan Uçar

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8930-5756>

Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Sakarya – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 20.08.2022

Kabul: 25.09.2022

On-line Yayın: 30.09.2022

Anahtar Kelimeler

Yunus Emre

Şiir

Beden Dili

Sözsüz İletişim

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.64292>

Öz

Dönemlerin özelliklerini tespit etmek, ancak o dönemden kalan eserlerin varlığıyla mümkün olmaktadır. Türk dili tarihi içerisinde de Orhun Kitabeleri, Kutadgu Bilig, Divanü Lügati't-Türk, Dede Korkut Hikâyeleri, Divan-ı Hikmet gibi kök eserler bulunmaktadır. Bu kök eserlerden bir tanesi de söylemiş olduğu şiirlerle Türkçenin gücünü gösteren Yunus Emre ve Divanı'dır. Sözün en doyurucu imkânlarını kullanarak, şiirini güzel söylemek kaygısı güden Yunus Emre, sözün kifayetsiz kaldığı durumlarda da şiirlerini başka araçlarla destekleme yoluna gitmiştir.

Etkili bir iletişimde sözlü ifadeyle birlikte sözsüz iletişim olarak adlandırılan beden dili de kullanılmalıdır. Beden dili hiç konuşulmadan kullanılan bir anlaşma şekli değildir. Sözlü iletişimi destekleyen bir tamamlayıcı ögedir. Yunus Emre'nin şiirlerinde yer alan kişiler/nesneler/kavramlar çoğu kez beden dilinin tamamlayıcı özelliğinden yararlanılarak ifade edilmektedir.

"El bağlamıştır çoğusu hep Allah'tandır umusu", "Gördüm Pir'im in yüzünü ol kaygıyı sildi bugün", "Âşık oldum ol ay yüze nisar oldum bal ağza/ Nazar kıldım kara göze, siyah olup kaşa geldim", "Kudret ününü işittim, kaynayarak coşa geldim", "Ey aşk eri aç gözünü yer yüzüne eyle nazar", "Onun körklü nazarı gönlümüz aynasıdır" vb. mısralarda örneklerini gördüğümüz sözlü anlatımın beden diliyle desteklenerek ortaya konulması şiirlerin genelinde çok sayıda karşımıza çıkmaktadır.

Yunus Divanı'nda beden dili açısından belirgin ifadeler olan "baş, yüz, el, kol hareketleri, göz ve bakış, giyim, kuşam, dış görünüş, davranış ve adap vb. unsurlar destekleyici öge olarak yer almaktadır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Uçar, İ. (2022). Yunus Emre'nin Şiirlerinde Tamamlayıcı Öge Olarak Beden Dili. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(91), 147-156.

*As a Complementary Element in Yunus Emre's Poems Body Language**

Assoc. Prof. Dr. İlhan Uçar

Sakarya University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Sakarya – TURKEY

Article History

Submitted: 20.08.2022

Accepted: 25.09.2022

Published Online: 30.09.2022

Keywords

Yunus Emre

Poetry

Body Language

Nonverbal Communication

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.64292>

Abstract

Identifying the characteristics of the periods is only possible with the existence of artifacts from that period. In the history of Turkish language, there are root works such as Orkhon Inscriptions, Kutadgu Bilig, Divanü Lugati't Türk, Dede Korkut Stories, Divan-ı Hikmet. One of these root works is Yunus Emre and his Divan, which shows the power of Turkish with the poems he has said. Yunus Emre, who is concerned about saying his poetry well by using the most satisfying possibilities of the word, has chosen to support his poems with other means even when words are insufficient.

In an effective communication, body language, called nonverbal communication, should be used together with verbal expression. Body language is not a form of agreement that is used without speaking. It is a supplementary element that supports verbal communication. People/objects/concepts in Yunus Emre's poems are often expressed by making use of the complementary feature of body language.

"Hands are tied, most of them are always from Allah", "I saw the face of my Pir, he erased the anxiety today", "I fell in love with the moonface, I fell in love with the mouth/ I admired the black eye, I became black and came to the eyebrow.", "I heard the fame of his power, I came to boiling over", "O man of love, open your eyes to the earth and let it strength", "His/Her flamboyant look is the mirror of our heart." etc. the verbal expression, whose examples we see in the verses, is supported by body language and we encounter many in the poems.

In Yunus's Divan, there are clear expressions in terms of body language, "head, face, hand, arm movements, eye and look, clothing, outfit, appearance, behavior and manners, etc. elements are included as supporting elements.

GİRİŞ

Türkçe, çağlar ötesine giden soylu ve kutlu yürüyüşünde geride bıraktığı önemli eserleriyle tarihe iz bırakmıştır. Bu izler, araştırmacılara kılavuzluk yaparak Türkçenin tarihi sürecini takip etme imkânı sağlamaktadır.

Türkçenin ilk yazılı belgeleri olan Köktürk Bengü Taşlarından önce destanlar çağına uzanan bir sözlü dil geleneği vardır. Kök eserlerin bir kısmı önce sözlü gelenekle oluşturulmuş daha sonra yazıya geçirilmiştir. Türkçenin sözlü ifadedeki başarısına etki eden öğelerden biri de beden dilidir. Milletten millete değişiklik gösteren kültürel öğelerle birlikte dikkate alınması gereken beden dili, Türk'ün ifade gücünü ortaya koyması açısından da önem taşımaktadır. Yazılı metinlerde beden dili, yani sözsüz iletişim aramak belki işleyişe aykırı bir durum olarak düşünülebilir. Ama bu tür metinlere bakarken yazıdan mı söze, yoksa sözden mi yazıya gidildiğinin tespitinin yapılması gerekir. Yani Yunus Emre şiirleri önce sözlü ifade edilip sonra mı yazıya geçirildi, yoksa şiirler doğrudan yazılı olarak mı ifade edildi. Bu durum, yazılı metinde beden dili unsurlarının tespitinde önem taşıyan bir konudur. Tespitin farklı şahsiyetlerin şiirleri üzerinde de yapılması, eserlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Fuat Köprülü, Yunus Emre ile Ahmet Yesevî'nin divanlarıyla ilgili sonradan yazıya geçirilmeleri hakkında tespitlerde bulunur ve divanların daha eski nüshalarının ortaya çıkmamasının bu durumu kuvvetlendirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca hem Hoca Ahmet Yesevî'nin hem de Yunus Emre'nin sanat, şöhret peşinde olmadıklarından bir divan yazma endişesi gütmediklerini söylemektedir. Şiirlerinin esintisiyle Hoca Ahmet Yesevî'nin Divan-ı Hikmet'inin "ölümünden çok sonra harâretli bir mürid tarafından toplanıp tertip edildiğini", Yunus Emre'nin ise kendi çağında bir divanı bulunmamasını "eski zamanlara âit mecmuaların, cönklerin Yûnus İlâhîleriyle dolmasına sebep olduğunu" ifade etmektedir. (1979: 165, 287).

Cahit Öztelli, Köprülü'nün "Yunus, hayattayken şiirleri henüz divan olmamıştı" görüşüne katılmamakta ve şiirlerinden örnekler vererek divanı olduğunu Yunus'a söylettirmektedir:

Yunus oldu ise adım ne acep / Okuyalar bu benim divanımı.

Yine başka bir şiirinde:

Yunus miskin anı görmüş eline bir divan almış / Âlimler okuyamamış bu mâniden duyan gelsin.

Öztelli, Yunus'un bir divanı olmasını olağan görmekte ve daha yaşarken şiirleri her yana yayılmış, elden ele dolaşmış bir şeyhin şiirlerinin bir araya getirmesini gerekli görmektedir (1997: 46-47).

Hoca Ahmet Yesevî ile Yunus Emre arasında hitap ettiği kesim tarafından bir fark olduğunu belirten Köprülü, Yesevî'nin şiirlerinin "onun kutsiyetine inanan dervişler tarafından okunabildiğini" Yunus'un şiirlerinin ise bugün dahi zevkle okunduğunu ifade etmektedir (1979: 356).

Ahmet Bican Ercilasun özellikle Yunus Emre'nin duru, saf, fakat derin manalı şiirlerinin kendinden sonra gelen özellikle tasavvuf çevrelerini çok etkilediğini bu nedenle de adı Yunus olan birçok şairin ortaya çıktığını ifade etmektedir (Ercilasun, 2015: 440). Bu durum Yunus'u çağlar ötesine taşımıştır.

Tasavvuf ehli, gönüller sultanı olan Bizim Yunus'un şiirleri, sadece çağına ve bölgesine değil yüzyıllar ötesine, dünyanın dört bir köşesine yayılmış ve hitap etmiştir (Türkan, 2021: 109). Yunus'un dili sevmenin, sevilmenin dilidir. Şiirlerinde Eski Oğuz Türkçesini kelime kelime adeta bir kilimin motifleri gibi işlemiştir. Yunus Emre'nin şiirleri ve düşünceleri o kadar yayılmıştır ki zamanla onun adı sevgi sözcüğü ile birlikte anılır olmuştur (Çetin, 2015: 295). Yunus diliyle Tanrı'yı arzulamakta ve nihayetinde ona kavuşmayı istemektedir. Yunus dinî öğretiyi sağlayan bir din adamı değildir. O, şiirleri ve ilahileriyle din hassasiyeti güden, tasavvufu halkın anlayabileceği bir seviyeye getiren Allah dostudur. Bütün semavi inançların temel felsefesinde Tanrı'ya ulaşabilmenin yolu kişinin kendi gönlünü alçaltmasından geçmektedir. Kişi gönlünü alçalttıkça kendini yüceltir. Bu durum, olumlu

genel iletişimin de ilk basamağıdır. Gönlü yükseltmek ardından kibri getirir. Bu tür kişilerle de iletişim zorluğu yaşanır. Gönlünü alçaltarak kendini yükseltmiş kişilerle iletişim daha kolaydır. Gönlü yüksek tutmanın insanı zamanla yoldan çıkartacağı Yunus'un dizelerinde de ifadesini bulmuştur:

"Gönül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar

Taş yüzine ol sızar içinde ne varısa" (Tatçı, 1990: 305).

Türkçenin kök eserlerinde tamamlayıcı öge olarak beden dili, birçok yazılı üründe incelenebilir. Daha önce bu şekilde yapılmış bazı çalışmalar mevcuttur. İlhan Uçar tarafından Kutadgu Bilig hakkında yapılan bir çalışmada akıl, dil, söz, yüz ve göz çerçevesinde bu konuya açık bir beyitle dikkat çekilmektedir:

Ukuş körki til ol bu til körki söz

Kişi körki yüz ol bu yüz körki köz (Yusuf Has Hacib, 1979: 42). Akıl süsü dil, dil süsü sözdür; insanın süsü yüz, yüzün süsü gözdür (Yusuf Has Hacib, 1985: 31, Uçar, 2012: 3047).

Benzer içerikte bir işleyiş de Yunus'ta karşımız çıkmaktadır. Yunus, sözü doğru, düzgün kullanmanın insanın yüzünü ağartacağını, mahcup etmeyeceğini ifade etmektedir:

Kelecı bilen kişinin yüzünü ağ ede bir söz

Sözü bişirip diyenin işini sağ ede bir söz (Tatçı, 1990: 113).

Beden Dili / Sözsüz İletişim

Beden dili bir sözsüz iletişim olarak tanımlansa da aslında sözlü iletişimin tamamlayıcı ögesidir. Sözlü iletişimle desteklenmemiş beden dilinin anlam çerçevesi oldukça dardır. Beden dili gözle görülebilen beden bildirileridir. Buna karşın sözlü dil veya kelimelerle yapılan konuşma ise seslerin ilgili ana dilin kuralları çerçevesinde göndermelerin taşıyıcısı olan alandır. Bu iki alanı birbirinden ayırt ederken tamamlayıcı unsur oldukları da kaçınılmaz bir durumdur. Bedensel ifadelerin gözlemlenmesinde birbirine sıkı sıkıya bağlı olan ruhsal durum ve davranışların da sesli biçimlere dahil edilmesi gerekir (Schober, 1994: 25).

Gözle görülebilen bütün organların beden dilinde bir karşılığı vardır. Parmak, el, kol, baş, göz, dudak, bacak, ayak vb. organlar beden dilinde sık olarak karşılaştığımız sinyalleri verirler. Bir kişinin iletişiminde söylediği kelimelerden daha çok belirleyici olan unsurları beden ifadeleri taşırlar. Bazen bir bakış dahi beden dilinin çözümlemesinde yeterli olabilmektedir.

Konuşan bir kişinin sözlerinin doğruluğu, samimiyeti, inandırıcılığı hep beden dili olarak ifade edilen jest ve mimiklerin okunmasıyla anlaşılmaktadır.

Edebi eserlerde de yazarlar / şairler beden dilinin evrensel ve millî unsurlarını tamamlayıcı öge olarak kullanmaktadır. Millî unsurların oluşmasında bağlı bulunulan kültür dairesi doğrudan etki etmektedir. Yunus'un yetiştiği kültür dairesi doğrudan Türk kültürüdür. Türkçe düşünmüş, Türkçe söylemiştir. Onun şiirlerinde yüz, yüz okuma, yüze yansıma, yüz karalığı, el bağlamak, korku ve heyecan, kem / yavuz göz, basar, nazar gibi başlıklar ilk göze çarpanlardır.

Yüz, Yüz Okuma, Yüze Yansıma

Doğru ve olumlu iletişimde en önemli özelliklerden bir tanesi de yüz ifadeleridir. Asık suratlı, tebessüm etmeyen, gülümsemeyen bir kişi ile iletişim kurmanın zorlukları vardır. Güler yüzlü bir kimseyle kurulan iletişimde karşıdaki kişi rahatlık bulur. Araştırmaları sonucunda kişiye ve sosyal yapıya ait bilinç ve bu bilincin oluşturduğu düşüncenin, insanın yüz ifadesini etkilediği ortaya konmuştur. İnsanın düşüncesi; duygu ve yüz ifadeleri arasındaki doğrudan bağlantıyı engeller, etkiler ve yönlendirir (Baltaş ve Baltaş, 1992: 45). Gülen yüzün iletişimdeki doğru tercihi bazen doğrudan ele alınırken bazen de bir benzetmeden hareketle durum tespiti yapılır. Yunus da güler yüzü, çok beğenilen, güzel bulunan ve bilinen bir kavramla doğrudan güle benzetmektedir:

*Akar yaşum sele benzer 'ömür geçer yile benzer
Güler yüzün güle benzer ne bilsün geçe bu çağlar* (Tatçı, 1990: 73).

Mutluluğu, sevinci veya beğeniye daha ileri bir aşamaya taşımak hatta bazı durumlarda saygı çerçevesinin üzerine çıkarmak, gülmek veya kahkaha atar derecede gülmektir. Yunus şiirlerinde tamamlayıcı öge olarak bunu da kullanmıştır. Çok gülen, sesli gülerken kahkaha atan anlamında “gülüşgen ve gülegen” kelimelerini kullanır. Ayrıca çok sesli gülmenin, kahkaha atarak gülmenin toplum içerisinde ayıp karşılanacağı, yere göğe sığdırılamayan gönlü şeytanlarla doldurulduğu ifade edilerek beden dilinin kültürel boyutu da dizelere yansıtılmıştır:

*Bir niçenün gönline şeytânlar tolup durur
Erenler semâ'ına bunlar gülüşgen olur* (Tatçı, 1990: 76).

*Dervîş olan kişiler deli olağan olur
'İşk neydüğün bilmeyen ana gülegen olur* (Tatçı, 1990: 109).

Sözsüz iletişimin evrensel boyutuyla birlikte millî bir tarafı da vardır. Atasözleri, deyimler, veciz ifadeler sözsüz iletişimle birlikte durum tespitinde kullanılabilmektedir. Birinin başına gelen kötü bir durum senin de başına gelebilir anlamındaki “Gülme komşuna gelir başına” atasözü şu dizelerde kendini göstermektedir:

*Gülme sakın sen ana eyü degildir sana
Kişi neyi gülerse başa gelegen olur* (Tatçı, 1990: 109).

Yüz Karalığı

Yaşanılan çeşitli olaylar karşısında kişilerin verdiği bazı olumlu veya olumsuz tepkiler vardır. Bu tepkiler bazen sözlü olarak bazen de sözsüz olarak kendini gösterir. Heyecanın, kızgınlığın, korkunun, aşırı sevincin yüze yansması, çeşitli renklerle ifade edilir. Korkan bir kimse kararmaz veya kızarmaz, korkan bir kişi sararır. Korkudan kıpkırmızı olunmaz, korkudan sapsarı olunur. Aynı şekilde herhangi bir olay karşısında mahcubiyet yaşayan, utanan bir kimsenin yüzü ise kızarır veya daha belirgin bir ifadeyle kıpkırmızı olur. Bir kişinin karalanması / aklanmasının veya yüzünün kara olması / alını açık yüzü ak olmasının elbette ki beden ileti boyutu vardır. Renklerin her kültürde olduğu gibi Türk kültüründe de taşıdığı anlamlar vardır. Kara renk Türk kültüründe fazla itibar görmez. Onun için kara veya karanlık; yokluk, ölüm, suç, yas, acı, sıkıntı, yasa / töre dışılık gibi olumsuz kavramların çerçevesini oluşturur. Hatta eski Türk kültüründe yüze kara sürmek çeşitli suçlar karşısında yapılan bir cezalandırma şeklidir (Dinçer, 2019: 355-356). Buradan hareketle herhangi bir kötü iş içerisinde bulunmamış ancak iftiraya uğramış olan kişileri ifade etmek için “karalamak, kara çalmak” gibi deyimler ortaya çıkartılmıştır. Yunus’un şiirlerinde de kültürün bu ögesi bir suç, mahcubiyet belirtisi olarak sözsüz iletişim bağlamında tamamlayıcı öge olarak kullanılmıştır:

*Suç anıcak göyner özüm kan yaşıla tolar gözüüm
Yarın Hak katında yüzüm kar'olursa n'ideyin ben* (Tatçı, 1990: 282).

*Helâline ola hisâb harâmına ola 'azâb
'İsyânla yüzüm kara ben n'ideyin n'eyleyeyin* (Tatçı, 1990: 282).

*Îmân aldağuçları bilün çokdur bu yolda
Nefsine uyanların gitmez yüzi karası* (Tatçı, 1990: 378).

*'Âşıklar maksûda ire 'ârifler dost yüzün göre
Şöyle mücrim yüzi kara ben n'ideyin n'eyleyeyin* (Tatçı, 1990: 283).

*Behey miskîn aç gözüni bu fânîden yum gözüni
Günâhdan kara yüzünü hiç agartmayasın bigi* (Tatçı, 1990: 412).

Yüz ifadeleri, beden dilinin en kolay okunan unsurlarından biridir. Birbirine yakın olan duyguların yüze yansımada bazı farklar bulunmaktadır. Öfke ve hiddetin göstergesi kaşların çatılmasına ve aşağı doğru çekilmesine neden olur. Tiksintide ise kaşlar aşağıya doğrudur fakat çatılmamıştır. Üzüntü veya daha çok keder yansıtan bir yüzde kaşların ortası kalkık, alnın ortasında yatay ve dikey çizgiler vardır (Schober, 1994: 41).

İnsanın yüzü mutluluğu da üzüntüyü de yansıtır. Mutlu bir insanın yüz ifadeleriyle hüznü bir insanın yüz ifadeleri elbette aynı olmayacaktır. Bu durum yüzdeki organların bütünlüğüyle birlikte ağırlıklı olarak kaşların ön alan hareketleriyle pekişmektedir. Yunus Emre de şiirlerinde sözsüz iletişimin bu yönünü destekleyici unsur olarak kullanmaktadır. Aşağıdaki beyitte beden dilinden öte Yusuf'un fizikî güzelliğiyle Yakup'taki hüznün yüze yansımada yine doğrudan sözsüz iletişim çerçevesinde ele alınmalıdır:

Yûsuf'daki hüsn ü cemâl Ya'kûb'daki hüzn ü melâl

Gâh bedr olam gâhî hilâl gökde mâh-ı tâbân benem (Tatçı, 1990: 212).

Her duygunun bir belirtisi olduğu gibi korkunun da yüze yansıyan bazı belirtileri vardır. Korkan bir kimsenin yüzünden ve gözlerinden kan çekilmesi olduğundan cansızlık ve solukluk ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle "beti benzi atmak, kül kesilmek, rengi uçmak/kaçmak, kanı çekilmek, sararmak, solmak, bembeyaz olmak" gibi deyimlerde oluşmuştur (Dinçer, 2017: 785). Yunus'un şiirlerinde bazen de Allah korkusundan kişinin benzi sararacaktır:

Geç benlik da'vâsından söyle sözün hâsından

Ol Allah korkusundan benzi anun sarı gerek (Tatçı, 1990: 152).

Yunus, âşığı tanımlarken beden diliyle anlatır gibi ifadeler kullanarak, âşık olan kişinin gözlerinin yaşlı benzinin ise sarı olacağını ve bu belirtilerden hareketle âşık olan kişinin tanınacağını ifade eder:

Nişânı bu benzi saru gözleri yaşıdur âşıkun

Işk odına yanar cânı cigeri başdur âşıkun (Tatçı, 1990: 156).

Âşıklarun yüzünden bellüdür benizinden

Her kim 'âşık olmadı benzer kuru ağaca (Tatçı, 1990: 344).

Gerçek âşık olanların yüzünde nişânı olur

Dün ü günü turmaz akar gözleri yaşımun kanı (Tatçı, 1990: 380).

Duygu ve düşüncelerin yüze yansımada âşığı tanıyan Yunus, kişinin yüz ifadelerinden, mimiklerinden dostluğun veya düşmanlığın da anlaşılabilirliğini ifade eder. Dost olan birinin yüzünü görmek kişiye mutluluk verir. Dostun kişide gördüğü olumlu yüz ifadesinin yansımada mutlaka olur. Bu da iletişimdeki kişiye huzur, mutluluk, enerji verir. Yunus da Tapduk'un yüzünü gördüğünden beri coşmaktadır:

Yine esridi Yûnus Tapduk yüzün göreliden

Meger anun gönlinden bir cur'a şerbet içdi (Tatçı, 1990: 392).

Kindür ki dost yüzün göre dost dost diyü cânın vire

Şolok dem ol dosta ire unıda cümle teşvîşi (Tatçı, 1990: 363).

Dost yüzünü göricegez artar gözlerümün nûrı

Uçmak gelmez nazaruma hezârân bin olsa Hûrî (Tatçı, 1990: 407).

Kanı ol şîrîn sözlüler kanı ol güneş yüzlüler

Şöyle gâib olmuş bular hiç belürmez nişânları (Tatçı, 1990: 371).

Yüz sürmek deyimini büyük sevgi, saygı gösterilen birinin katına çıkarken eşliğine, ayağına doğru yüzünü yere sürercesine eğilmek anlamındadır (Aksoy, 2004: 958). Gerçek anlamda huzuruna çıkılan

kişinin ayaklarına yüz sürmek değildir. Bu durum doğrudan saygının ifadesidir. İletişim kurulan kişiye doğru hafif öne eğik olma durumu, karşıdaki kişiyi önemseme ve ona saygı gösterme ifadesidir. Bu durumun beden dilinde de ilgi duyma, önemseme ve saygı duyma karşılıkları vardır. “Yüz sürme” deyimini bu durumun abartılmış şeklidir. Yunus’un dizelerinde de yine tamamlayıcı öge olarak karşılaşılan bir durumdur:

*Cânını şükrâne vire yüzün ayaklara süre
Erenler gönline gire Hak’dan haber soran kişi* (Tatçı, 1990: 376).

El Bağlamak

Beden dilinde el veya kol bağlamanın farklı ifadeleri vardır. El bağlamak, kol bağlamak, ayak bağlamak her ne kadar kapalılık ifade etse de bunların diğer beden dili ifadeleriyle bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir. Beden dilinin bölgesel takibi zaman zaman yanlış okumalara neden olabilir. Beden dili olarak adlandırılan sözsüz iletişim, nasıl ki sözlü iletişimin tamamlayıcı bir ögesiye el, kol bağlamak da sözsüz iletişimin tamamlayıcı bir ögesidir. El, kol bağlamak bulunulan ortama göre de değişik anlamlar ifade etmektedir. El bağlamanın veya kol bağlamanın kapalılığın yanında rahatlığın ve saygı göstermenin ifadesi olduğu da tespit edilebilir. El bağlamak, Yunus’un dizelerinde saygı ve teslimiyetin ifadesidir. Ancak bu teslimiyet kula değil, Tanrı’yadır:

*El bağlamışdur kamusı Hak Çalap’dandur umusu
Nökerlü kızdur kimisi alınmaduk çoklar yatur* (Tatçı, 1990: 97).

Korku ve Heyecan

Yaşanan birtakım olaylar neticesinde bedeninin olumlu veya olumsuz olarak verdiği bazı tepkiler vardır. Bu tepkiler herhangi bir organda kendini gösterir. Yüz ifadeleri, gözler, el, kol, ayak veya bedeninin bütününde kendini gösterebilir. İnsanlar genellikle iletişim esnasında sakin görünmek isterler. İçlerindeki huzursuzluğu, endişeyi veya korkuyu göstermek istemezler. Genellikle yüz ve jestlere hâkim olunabilir. Ancak istem dışı bazı yansımalar ortaya çıkabilir.

Sürpriz, korku, öfke / hiddet tiksinti, üzüntü ve mutluluk sevinç şeklindeki altı duygu Ekman’ın araştırmalarına göre yüzde kaşta alın bölgesinde, göz kapaklarında ve ağız kısmında değişikliklere yol açmaktadır (Schober, 1994: 39).

Heyecanlanan veya korkan bir kimsenin sesi titremeye başlar. Ancak ses titremesinin devamlılığı yoktur. Bir süre sonra ses normal yapısına geri dönecektir. Heyecan veya korku elde, kolda veya bedeninin tamamında titremeye de yol açabilir. İşte beden dilinin bu belirgin ifadesini Yunus, dizelerinde tamamlayıcı bir öge olarak kullanmıştır:

*Mâlik çağıra Tamu’ya çek anı meydana getir
Hak korkısından Tamu’da ditreyüben figân ola* (Tatçı, 1990: 27).
*Anıcağuz şol bir günü ditrer mi Yûnus’un cânı
Îmân-Kur’ân yoldaş ile son menzile yitmiş iken* (Tatçı, 1990: 282).

Kem / Yavuz Göz, Basar, Nazar

İletişimde kontrol altında tutulması en zor organ gözlerdir. Diğer organlar farklı yönlendirilerek iletişim kurulan kişi yanıltılabilir. Ancak gözlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Göz o kadar etkilidir ki Yunus da dizelerinde göz / nazar / basar / işmar gibi kelimelerle tamamlayıcı unsur olarak bu işlevi kullanmaktadır. Bakışı da kendi içerisinde temiz olan, huzur ve mutluluk veren bakış veya zıddı olarak kötü, fena anlamında “yavuz göz” olarak ifade etmektedir:

Dil niçe vasf itsün hüsnünile hulkunı kim

Hüsniüni Hak eylesün yavuz gözlerden ırak (Tatçı, 1990: 141).

Yokdur toganla birliği ya Hakk'a lâayık dirligi

Bir kişiden um erliği anun safâ-nazarı var (Tatçı, 1990: 44).

Bir kez doğru bakmanın, güzel bakmanın hatta gönülden bakmanın ifadesi Yunus'un şiirlerine yansır. Dağda geyiklerle dost olan, onlarla sohbet eden bir eren olan Geyikli Baba'nın bir bakışı Yunus'un en büyük kazancı ve mutluluğudur:

Geyikli Baba bize bir kez nazar kılaldan

Hâsıl oldu Yûnus'a her ne ki vâyesidür (Tatçı, 1990: 47).

Yunus Emre'nin beden dili / sözsüz iletişimi tamamlayıcı unsur olmanın da ötesinde ana unsur hâline getirdiği beyitleri de vardır. Özellikle ayrık basar veya bî-lisan basar olarak ifade ettiği kavramları doğrudan sözsüz iletişim bağlamında değerlendirmek gerekmektedir:

Boncuk degül sır sözi gel gidelüm ko sözi

Dostı görmez baş gözi ayruksı basar gerek

Bu göz gördüğü degül bu 'akl irdüğü degül

Dil vasf virdüğü degül bî-lisân basar gerek (Tatçı, 1990: 145).

SONUÇ

Yunus Emre ve şiirleri çağlar ötesinden gelen Türkçenin kilometre taşlarından biridir. Yaşadığı çağı Türkçe yaşamış, şiirlerini Türkçe söylemiştir. Türkçe yazar şairlerin, yazarların sonraki yıllarda anlaşılama kaygısı yoktur. Türkçe söyleyenler, yazarlar hem kendi çağlarında hem de sonraki yıllarda okunmuş ve anlaşılmıştır. Yunus Emre'de de anlaşılama kaygısı yoktur. Genellikle dinî-tasavvufî eserler, anlaşılması zor olan kelimelerle oluşturularak bir gizem yaratılır. Yunus Emre, anlaşılama kılıfına sığınmamış dini, tasavvufu, hoşgörüyü, insanlığı milletin anlayabileceği bir dille ifade etmiştir. O, sevgisini açık ve anlaşılır Türkçe kelimelerle yansıtmıştır. "Türkçe ses bayrağı" nı çağlar ötesine uzanacak şekilde dalgalandırmıştır. Yunus, vatan-toprak sevgisini, sancağın kutsallığını, dinin evrensel değerini, sevginin ulaşılabilirliğini Türkçe üzerinden sergilemiştir. Yunus dolaştığı coğrafyalarda söylediği mısralarla adeta o toprakları Türkçe mühürlemiştir.

Sözsüz iletişim olarak adlandırılan beden dili, sözlü iletişimde bir tamamlayıcı ve belirtici öge olarak kullanılmaktadır. Anlaşılabilirlik açısından yazılı bir ifadeden ziyade sözlü bir ifade daha belirgindir. Bazen kelimeler susar, beden dili konuşmaya başlar. Çünkü sözlü ifadede, sözü destekleyen, tamamlayan yardımcı unsurlar vardır. Bunların başında da beden dili gelmektedir. Beden dilinin uluslararası boyutu olduğu gibi millî ve kültürel boyutu da vardır. Millî özelliği göz ardı edilen beden dili okumaları aldatıcı olabilmektedir. Ayrıca sözsüz iletişimin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir. Sadece bir uzvun hareketinin yorumlanması yanlış anlaşılmalara da neden olabilmektedir.

Yunus Emre de Eski Oğuz Türkçesiyle söylediği şiirlerde tamamlayıcı öge olarak beden dilinin millî ve kültürel boyutunu kullanmıştır. Şiirleri bu gözle değerlendirildiği zaman, beden dilinin birçok unsuru karşımıza çıkmaktadır. Dizeleri arasında yüz, yüz okuma, yüze yansıma, yüz karalığı, korku ve heyecana dair unsurlar, kem göz, yavuz göz gibi sözsüz iletişimin çerçevesi içerisinde değerlendirebilecek unsurlara tanıklık edilmektedir. Bu unsurlar sözlü iletişimin tamamlayıcı unsuru olarak yeniden değerlendirilmelidir.

Mahcubiyet yaşayan bir kişinin durumu olsa olsa yüz karalığıdır. Nefsine uyanların bu yüz karalığı silinmemektedir. Hele Tanrı'nın huzurunda bu yüz karalığı dayanılacak bir durum değildir. Helali, haramı bilmeyen kişiler bu yüz karalığıyla Tanrı'nın huzuruna çıkacaklardır. Yusuf'un yüz güzelliğiyle Yakup'un hüznü, sözsüz iletişimin yansımasından başka bir şey değildir. Çünkü insanın

yüzü hüznü de mutluluğu da yansıtır. Çehrenin renginin değişmesi bazı beyitlerde Tanrı korkusundan olmaktadır. Tanrı korkusu yüze sararma olarak yansımaktadır. Âşık olan kişi hep kederlidir, hüznülüdür. Hele bu aşk Tanrı aşkına dönüşürse kişinin bedensel olarak bundan etkilenmemesi mümkün değildir. Şiirlerde korkuyu yaşayanlar kimi zaman titremiştir, kimi zaman rengi sararmıştır. Kişinin gözünün nurlanması, parlaması yine dostun yüzünü görmekle bağlantılıdır. Yunus'un şiirlerinde sevgi, saygı gösterilen birinin katına çıkarken eşiğine, ayağına doğru yüzünü yere sürercesine eğilmek tamamlayıcı unsur olarak sözsüz iletişimin kendisidir. El bağlamanın veya kol bağlamanın kapalılığın yanında rahatlığın ve saygı göstermenin ifadesi olduğu onun şiirlerinde yine sözsüz iletişimin bir parçası olarak tamamlayıcı unsurdur. Beden dilinde yönlendirme yapılamayacak tek organ gözlerdir. Diğer organlara hükmedilerek yanıltıcı beden dili ifadeleri kullanılabilir. Ama gözde bu mümkün değildir. Yunus da dizelerinde göz / nazar / basar / işmar gibi kelimelerle tamamlayıcı unsur olarak bu işlevi kullanmaktadır. Bütün bunlar Yunus'un şiirlerinde sözlü iletişimin tamamlayıcı unsuru olarak sözsüz iletişimin bilinçli bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö. A. (2007). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: 2, Deyimler*. Ankara: İnkılâp Kitabevi.
 Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (1992). *Bedenin Dili*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Başgöz, İ. (2021). *Yunus Emre*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Bulut, S. ve Yavuz, S. (2020). Anadolu Türkçesinin Kurucusu Yunus Emre'nin Türk Diline Hizmetleri. (Ed.: N. İlhan vd.) *Uluslararası Yunus Emre ve Anadolu Türk Yazı Dilinin Gelişimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 04-06 Ekim 2018, Kırşehir*, İçinde (s. 575-583). Kırşehir: Zekaevi Medya ve Yayıncılık.
- Çetin, N. (2015). İslâm Tarihinde Birlikte Yaşama Ahlâkına Tasavvuf Düşüncesinin Katkısı (Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ ve Yûnus Emre'den Örnekler). *JASS Studies - International Journal of Social Science*, 0(36), 281-298.
- Dinçer, A. (2017). Korku: Dili, Kavramlaşması, Kültürel Boyutu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(2), 769-798.
- Dinçer, A. (2019). Kara Sürmek Deyimi Üzerine. (Ed.: Ş. Çağın ve S. Dumantepe). *Edebiyat Üzerine İncelemeler Rıza Filizok'a Armağanı İçinde* (s. 353-360). İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2016). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1973). Yunus Emre ve Anadolu Türkçesinin Kuruluşundaki Yeri. *Türkoloji Dergisi*, 5(1), 13-19.
- Köprülü, F. (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, (Yay. Haz.: O. F. Köprülü). Ankara: Diyanet İşleri Başk. Yayınları.
- Özdemir, E. (1976). *Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özdemir, M. (2020). Yunus Emre'de Kozmolojinin Estetik Sunumu. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 6(3), 493-518.
- Özer, O. (2021). *Tercüman-ı Bektaşîye*. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Öztelli, C. (1997). *Yunus Emre Yaşamı ve Bütün Şiirleri*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Schober, O. (1994). *Beden Dili (Davranış Anahtarı)*, (Çev.: Sueda Özbent). İstanbul: Arion Yayınevi.
- Selçuk, B. (2008). Yunus Emre'de Bakma ve Görme Biçimleri. (Ed.: N. Sağlam, Ö. Oğuz ve N. Uzun). *Aksaray Üniversitesi I. Uluslararası Yunus Emre Sempozyum Kitabı İçinde* (s. 116-124). Aksaray: Aksaray Üniversitesi Yayınları.
- Sevgi, A. (2012). Yunus Emre'de İnsan Sevgisinin Evrensel Niteliği Üzerine. *Turkish Studies*, 7(1), 99-103.
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre Divânı Tenkitli Metin*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tatçı, M. (2013). Yunus Emre. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (C. 43). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tatçı, M. (2014). *Yûnus Emre Divân-ı İlâhiyât*. Ankara: Semih Ofset.
- Türkan, H. K. (2021). TRT 1'in Yunus Emre Aşkın Yolculuğu Dizisinde Yer Alan Kıssalar Üzerine Bir Değerlendirme. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(17), 107-124.
- Uçar, İ. (2012). Kutadgu Bilig'de Beden Dili. *Turkish Studies*, 7(4), 3045-3058.
- Yılmaz, Ö. (2013). Zaman ve Mekânı Aşan Söylemleriyle Yunus Emre'de İnsan Anlayışı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(Özel Sayı), 153-168.
- Yusuf Has Hacib (1979). *Kutadgu Bilig I Metin*. (Haz.: Reşid Rahmeti Arat). Ankara: TDK Yayınları.
- Yusuf Has Hacib (1985). *Kutadgu Bilig*. (Çev.: Reşid Rahmeti Arat). Ankara: TDK Yayınları.